

ERINDRINGER OM 1. VERDENSKRIG

fortalt af Peter Festersen

1. september 1979.

ERINDRINGER OM BEGIVENHEDER DER FANDT STED FOR OVER
60 ÅR SIDEN UNDER 1. VERDENSKRIG - 1914-1918.

Med hensyn til ovenstående har jeg i det sidste års tid fået optaget 4 artikler i Jydske Tidende. Den første som omhandler min indkaldelse, ophold i garnisonen, frontindsats i Flandern og St. Quintin til forårsoffensivens begyndelse den 21. marts 1918.

1. artikel, søndag den 19. marts 1978, underoverskriften:
"En D.S.K. lader tankerne vandre".
2. artikel, søndag den 22. oktober 1978, der handler om min øvrige kampindsats, omtale om mit orlov fra fronten og til min tilfangetagelse under overskriften:
"Gem dig bag en dør, når de begynder at skyde".
3. artikel, søndag den 27. maj 1979, om mit ophold i fransk krigsfangenskab under overskriften:
"Et dystert år som fransk krigsfange".
4. artikel, søndag den 3. juni 1979, om min hjemsendelse underoverskriften:
"Hejmdal bragte krigsfanger hjem fra Frankrig".

"En D.S.K.'er lader tankerne vandre"

Peter Festersen, Felsted var en af de mange danske sønderjyder, der som tysk statsborger, blev indkaldt som soldat under 1. verdenskrig. Netop i disse dage for 60 år siden mistede han to meget gode venner i krigen og det foranledigede ham til at skrive til os.

Da det i disse dage er 60 år siden, at tyskerne forsøgte deres sidste storoffensiv og, at kamphandlingerne senere på året i november 1918 førte til kapitulation og afslutning af 1. verdenskrig, vil tankerne hos os gamle D.S.K.'ere uvilkårligt gå tilbage til begivenhederne fra den gang, hvor vi havde dem på nært hold, og selv tog del i dem.

Jeg blev indkaldt til militærtjeneste den 16. november 1916, knap 18 år gammel, og kun 2½ år efter min konfirmation i april 1914. Vi var mange sønderjyder, der den dag blev indkaldt til 9. Jägersbattalion i Ratzeburg. Byen var kun lille, men havde en stor militærbelægning. Det danske sprog som til tider var ilde hørt, både af kammerater og befalingsmænd, florerede livligt på stuerne og på kasernepladsen. Min bedste kammerat i garnisontiden havde jeg i Hans Madsen Greve, som var fra samme by som jeg og som jeg var skolekammerat med fra Tumbøl skole, igennem 8 år. Vi fulgtes ad hele tiden ikke alene til Ratzeburg, men også til Lockstederlager og Lübeck i nogle uger, for så omkring midsommer 1917 at blive forflyttet til Hamburg for at blive uddannet ved de svære maskingeværer. Det var først da vi var færdige med vore uddannelser, at vore veje skiltes. Vi havde lavet en fælles aftale med hinanden om, at ingen af os skulle melde sig frivilligt til fronten, for også der at blive sammen. Skæbnen ville at Hans blev den første der måtte afsted, en uge tidligere end jeg. Han kom først en tur til Flandern, nåede dog kun til Gent. Hans regiment var taget ud af frontlinien på grund af store tab. Derpå gik turen til østfronten, dog uden at komme i kamp med Russerne. Kamphandlingerne var der ved at ebbe ud, og nogle dage senere var våbenstilstanden en kendsgerning.

Så gik turen igen til vestfronten i første omgang dog kun til et Rekrutendepot bag fronten. Hans' egentlige ilddåb fik han først ved forårsoffensivens begyndelse den 21. marts 1918. Dog for min gode vens vedkommende desværre tidlig nok, idet han dagen derpå den 22. marts 1918 blev ramt af en geværkugle i brystet, og døde på lazarettet den 26. marts af indre blødninger. Sådan endte hans unge liv, kun 19 år gammel. En god kammerat som aldrig bliver glemt. På hans mindsten kunne med rette stå ordene fra en tysk soldatersang "En god kammerat, en bedre findes ej".

Otte dage efter, at jeg havde sagt farvel til Hans på Hamburgs banegård i begyndelsen af oktober 1917 stod jeg på tur til at blive sendt til fronten. Turen gik også til Flandern. Med tog kørte vi til Rumbecke, blev dog udsat nogle kilometer før bestemmelsesstedet, på grund af flyverangreb. Toget skyndte sig tilbage og vi måtte fortsætte til fods. Mindre end 14 dage fra afrejsen fra Hamburg lå vi i forreste frontlinie ved Paschendaele, en by som fornylig blev omtalt i Jydske Tidende den 23. februar 1918 i en artikel med skildringer fra en TV-serie. Disse skildringer var dog langt mildere end de barske krigsvilkår. Hele krigsafsnittet i Flandern under englændernes efterårsoffensiv i oktober og november 1917 var et rent helvede. Englænderne brugte ganske vist kun det lette artilleri, men så til gengæld i store mængder. De store granater kunne ikke bruges der, de forsvandt i dybet uden at eksplodere. Modstanden var for svag i det moseagtige terræn. Af samme årsag var det næsten umuligt for os, at få nogen dækning op foran os. I 70 cm dybde stod vi med fødderne i vand, så det var så godt som umuligt. De små 7,5 cm granater havde en stor høst, selv om der var en del forsagere i blandt dem. Også de små scrapnels som eksploderede i luften lige over vore hoveder, kostede os mange døde og sårede. Der var vi kun indsat 2 x 4 dage, så måtte vi afløses af andre formationer i begyndelsen af november på grund af store tab. Vi blev så afkommanderet til et mere roligt afsnit af fronten. Vi kom til St. Quentin, hvor vi blev til forårsoffensivens begyndelse den 21. marts 1918. Under mit ophold ved Paschendaele og St. Quentin havde jeg sluttet venskab med en anden sønderjyde, Peter Bahnsen fra Bajstrup.

Jeg lærte ham at kende allerede i Hamburg. Der var vi dog flere fra vor hjemstavn, men under selve frontopholdet var vi to, de eneste sønderjyder og hvad var mere naturligt end at vi holdt sammen vi talte jo det samme sprog. Desværre måtte jeg også hurtigt tage afsked med ham. Allerede første dags formiddag den 21. marts blev Peter sendt tilbage til Battalionsstaben med en melding, siden har ingen set ham, ingen ved hvad der hændte ham, kun at han ikke vendte tilbage igen. Atter et af krigens mysterier, ingen ved hvorfor, men en begivenhed som aldrig glemmes. Hvorfor netop ham ? Den eneste kammerat jeg havde hjemme fra.

Nu i disse dage er det 60 år siden disse begivenheder fandt sted. Begivenheder som vi ikke kan glemme, og heller ikke vil glemme. Derfor samles vi gamle D.S.K'ere også år for år på våbenstilstandsdagen den 11. november til mindesamvær for vore faldne kammerater. Men vi bliver mindre for hvert år der går. Medlemsantallet for aktive svinder og en skønne dag er der ingen D.S.K. afdelinger mere. I Felsted afdeling er vi nu kun 16 aktive medlemmer tilbage, men har for ganske nylig sluttet os sammen med Bovrup-Varnæs afdeling som tilsammen har 12, så nu har vi 28 aktive medlemmer. Foruden disse har vi indenfor området en del passive medlemmer der støtter os med et beskedent beløb årligt og som også tager del i vore mindesammenkomster omkring 11. november. Sidste år var vi samlet 80 mand i Bovrup Kro. Tumbøl sangkor sang nogle dejlige sange for os og vore hjemlige præster, Pastor Schrøder, Varnæs og Pastor Jaspers, Felsted glædede os med gode indlæg. Det er nu ikke kun i kroen vi samles, vi samles også i kirken den søndag der falder nærmest den 11. november til mindesamvær i Felsted kirke, hvor pastor Jaspers fra prædikestolen bekendtgør, at han efter gudstjenesten vil sige nogle mindeord inden vi forlader kirken. Derpå går vi så samlet ned til mindestenen over Felsted sogns faldne for 1. verdenskrig. Her retter så en af D.S.K. kammeraterne nogle ord til dem der fandt deres grav i fremmed jord, nedlægger en krans ved mindestenen og udtaler et "Æret være Eders minde". Efter sangen "Altid frejdig når du går", går enhver til sit, atter et minde rigere.

Peter Festersen

Manuskript over mindeordene på mindedagen
for våbenhvilen den 11. november 1918.

Felsted kirke den, 13. november 1977.

For mange år siden blev der udkæmpet en krig i Europa, som siden er indgået i historien under betegnelsen, Den første verdenskrig. I fire lange år blev der kæmpet og myrdet ved alle fronter, indtil kanonerne endelig fik lov til at tie, den 11. november 1918. Da havde krigen krævet ofre, både liv og ejendom i et omfang som verden aldrig havde oplevet før. Også de unge fra Felsted sogn havde fået ordre til at trække i trøjen og tjene Tyskland og kejseren. Mange af dem vendte aldrig tilbage, kun deres navne står idag at læse på mindestenen ude på kirkegården. Selv ligger de i Frankrig og Ruslands jord. Andre var mere heldige. De fik lov til at vende hjem til deres hjemstavn og kunne så alligevel leve deres liv, som de var blevet snydt for. Men også disse heldige vendte hjem, for de flestes vedkommende, med sår på legeme eller sjæl. Det er nu 59 år siden. I der overlevede må efterhånden være blevet gamle, og der går snart ikke et år, hvor I ikke bliver nødt til at sige farvel til den ene kammerat efter den anden. Mange vil derfor nok spørge om det overhovedet fortsat giver mening at mindes en tid der ligger så langt tilbage, at kun de færreste af os selv kan huske den. Hvorfor står vi her idag igen med en krans og ripper op i noget som forlængst er bleven historie. Passer det da ikke at tiden læger alle sår ? Dem der spørger sådan skal vi give dette svar: Der findes to ting, to oplevelser, som et menneske aldrig vil glemme i hele sit liv, nemlig at der bliver begået uret mod den enkelte og at et ungt og rask menneske bliver tvungen til at se døden i øjnene på et tidspunkt, hvor det hverken er rede eller modent til det. Man lod som en grænsedragning kunne ændre folks sindelag, som om en grå uniform kunne få folk til at glemme hjem og sprog og traditioner, og vække deres interesse for en fremmed sag. Man gjorde det med loven i hånden, og det var uret som gjorde ondt. Tysklands storhed kunne ikke være sønderjydens sag. Alligevel gjorde I og eders faldne kammerater jeres pligt - dog uden nogensinde at lægge skjul på, at i havde det kært hjemmefra, det holdt I fast ved, hvad end der skulle ske. En sådan trofasthed har vel nok fortjent en krans, også efter 59 år.

Det andet som gjorde disse år uforglemmelige, var dødens daglige trussel. At det ikke var en tom trussel viser de mange navne derude på kirkegården. Enten de 17-18 år eller 30 år så havde ingen af dem endnu levet sit liv. Alle havde meget tilgode, men kunne de regne med en fremtid? Denne usikkerhed medførte megen angst og fortvivlelse både hos de unge og deres familier. Heller ikke dette er glemt og bør heller ikke glemmes, ikke blot for de gamles skyld, men heller ikke for vore unges skyld. Thi denne angst og fortvivlelse kan også ramme en ny slægt når som helst. Det er med disse tanker vi nu efter at have sunget samle nr. 111 vil gå ud til mindesmærket og traditionen tro nedlægge kransen fra D.S.K. afdelingen af Felsted menighed, idet vi mindes de faldne, som har været savnet i så mange år.

Efter denne artikels fremkomst i avisen kom jeg i kontakt med flere mennesker, mundtlig, skriftlig og telefonisk, hvoraf flere opfordrede mig til at skrive mere om mine oplevelser fra den gang. Den samtale jeg blev mest glad for, var da jeg 2 dage efter den 21. marts netop 60 års dagen for Peter Bahnsens forsvinden blev ringet op af en dame fra Horsens. Hun var på besøg hos en søster i Bedste Lø og havde læst artiklen der. Det viste sig at være en søster til mine gode ven Peter Bahnsen og som jeg havde truffet en gang tidligere under hendes besøg af broderen, under vores ophold i Hamburg i 1917. Hun var den gang en hel ung pige på godt 14 år, nu en dame på 75 år. Hendes store ønske var nu, efter så mange års forløb, at få en samtale med mig inden hun skulle tilbage til Horsens igen. Vi enedes om at mødes i Bedste Lø hos søsteren den 23. marts. Hun havde også fået en 3. søster boende i Tønder til at komme, så det blev hele 3 søstre til Peter jeg fik lejlighed til at hilse på, en stor oplevelse. Samtalen drejede sig mest om Peter. Jeg var den sidste der havde set ham i live. Så forsvandt han uden at jeg fik sagt rigtig farvel til ham. Hans familie fik kun en ganske kort meddelelse om, at han var savnet.

Jydske Tidene af den 22. oktober 1978 skriver om mit møde med søstrene Bahnsen, og de følgende kamphandlinger i en ny artikel under overskriften, "Gem dig bag en dør når de begynder at skyde".

"Gem dig bag en dør, når de begynder at skyde"

Det råd fik Peter Festersen, Højbjerg ved Felsted, da han som soldat i første verdenskrig var hjemme på orlov fra fronten.

En D.S.K.'er Peter Festersen har ladet tankerne vandre tilbage til første verdenskrig og specielt til forårsoffensiven den 21. marts 1918. Ved den lejlighed mistede han to af sine bedste kammerater. Peter Festersen har tidligere skrevet om sine oplevelser under krigen og det bragte ham i kontakt med 3 søstre til den ene af kammeraterne Peter Bahnsen. Den ene af dem, Bothilde Holm, der nu bor i Horsens, havde han set en gang tidligere under hendes besøg af broderen i Hamburg 1917. Hun var dengang en purung pige på godt 14 år, nu en dame på 75 år. Vi talte mest om Peter, og indrømme må jeg, vi skiftedes til at le og græde med hinanden, sådan skriver Peter Festersen om sit møde med de 3 søstre.

Om kampene skriver han:

Offensiv i tæt tåge.

Offensiven startede den 21. marts allerede kl. 3 om morgenen. Da satte det tyske artilleri ind med spærreild som varede hele 5 timer. Det sendte en strøm af granater over i modstandernes rækker. Vi lagde især mærke til de svære haubitser, der seglede hen over vore hoveder for at sprede død og ødelæggelser anden steds. Klokken otte præcis havde vi ordre til at springe op af graven. Feldwebelen stod med uret i hånden og på minuttet gik turen over i ingenmandsland og over i englændernes rækker. Vi havde ventet at finde flere lemlæstede og døde men det var slet ikke tilfældet. Kun 2 lettere sårede og en 15-16 stykker der ikke fejlede noget, kom op af hullerne, rakte hænderne i vejret, lod sig afvæbne og tage til fange. Nogen særlig modstand mødte vi ikke de første timer. Der lå også en tæt tåge over landet, så det hele var ret usigtbart. Først henimod middag da tågen lettede, kom der gang i begivenhederne. Pludselig dukkede der 5 engelske flyvemaskiner frem af skyerne strøg hen over vore hoveder i meget ringe højde. De lagde sig om om på siden, lod deres maskingeværssalver regne ned over os og forsvandt så lige så hurtigt igen. Hele denne episode kostede os dog 2 mand og 4 heste.

I skyttergraven igen.

Mod aften nåede vi frem til kvarterer der havde været beboet af civile. De var imidlertid flygtet over hals og hoved, og havde så godt som intet fået med. Et sted stod bordet dækket med det fineste porcelæn vel nok til fest. Jeg rørte ikke tingene, mine kammerater heller ikke. Feldwebelen derimod havde set sig varm på dugen den var også fin, den ville han have. Han tog fat i det ene hjørne af dugen og hældte hele inventaret på gulvet, så det meste gik i stykker. Det havde det vel nok senere have gjort alligevel, men det var dog et bevis på ødelæggelsestrangen. Han havde jo den fordel frem for os andre, at han kunne læsse det hele på maskingeværvognen, hvorimod vi andre pænt måtte bære det på vor krop, og det var der ingen der var meget begejstrede for, vi havde jo nok at slæbe på i forvejen af patroner og maskingevær. Sidstnævnte var den gang forsynet med vandkøling og indeholdt flere liter vand og vejede ialt 51 kg. Mødte vi ikke megen modstand den første dag, tog det til dagene derpå. Allerede den anden dag måtte vi kæmpe os frem. Den franske overkommandor havde smidt nogle regiment franskmænd ind i lækagen, og de forsvarede sig hårdt, meget hårdere end englænderne havde gjort, vel heller ikke mærkeligt det var jo deres eget land de sloges for. Den dag avancerede vi kun 10-12 km og det blev mindre for hver dag. Da offensiven gik i stå i begyndelsen af april måned, var vi kun nået 60 km frem i dybden, andre steder noget mere indtil 100 km. Det var kun en lille del af fronten, hvor kampene rasede ca. 100 km i bredden. Hele frontlinien fra kanalen og til vogeserne var over 1000 km lang.

Resten af april lå vil så overfor hinanden. Ingen havde i sinde at flytte sig, og så begyndte vi at grave os ned i jorden igen, for at få lidt dækning for maskingeværsalverne. I begyndelsen af maj måned blev vi forflyttet længere ind syd på til egnen omkring Reims, hvor vi skulle forsøge et nyt fremstød. Det blev endnu dårligere end det første. Vi formåede ikke at komme længere end til franskmændenes anden linie. Den stilling blev dog efterhånden ret rolig, kun lidt artilleriduel og nogle maskingeværsalver en gang imellem.

Til fronten som hævn.

Sommeren var kommet til landet, og vi færdedes mere på overfladen end under jorden. Vi kunne godt se over til franskmændene, de kunne også se os, dog uden at vi forulempede hinanden. Det hele virkede nærmest som en aftale mellem parterne. Vi kom dog heller ikke uden tab derfra. Det var en meget varm eftermiddag, at franskmændene havde fået deres artilleri indstillet på os og sendte os nogle svære salver. Vi søgte hurtigst muligt ned i nogle granathuller i nærheden, men en af kammeraterne ved navn Strømer, fik et ben revet af og døde inden aften. Det var en meget kedelig affære. Han var først kommet i forreste kamplinie 2 dage i forvejen. Indtil da havde han virket som fahrer (hestekusk), der normalt kun kører ammunition ud til fronten. Strømer havde begået den letsindighed at fornærme feldwebelen ved navn Reuter, det skulle hævnnes. Han sendte ham ud til os, og det blev hans død. En kammerat udtalte straks "Ihn hat Reuter auf dem Gewissen". (Ham har Reuter på sin samvittighed).

Nu går det hjemad igen.

I begyndelsen af august fik den ro, vi hidtil havde haft, en ende. Franskmændene havde startet en modoffensiv, og fra den 8. august gik turen kun baglænds. Den dag fik vi ordre til at rømme stillingen uden at vente på afløsning - noget vi aldrig var blevet udsat for før. Der var da også en Hamburger der ironisk bemærkede - Så nu går det hjemad igen - og det gjorde det også. Franskmændene angreb ustandseligt med store styrker og vi måtte vige. Det var især kolonitropper der blev kastet frem og det var uhyggelige væsener at komme i berøring med. Der var både marokkanere og tunesere, men især var det senegalerne vi frygtede mest. Det var måske medvirkende til at vi trak os tilbage. Onsdag omkring den 1. september vrimlede det med sorte foran os og i uhyggelig nærhed, og vi havde i sinde at forsvinde hurtigst muligt, da der kom 2 unge løjtnanter, ikke engang fra vort regiment, og forlangte at vi skulle bringe maskingeværet i stilling og optage kampen. Det var en ordre som måtte efterkommes. Jeg lagde maskingeværet ned i løbegraven, imens jeg arrangerede min op-pakning som underlag oppe på dæmningen. Jeg var knap nok bleven færdig dermed, og bukkede mig ned efter geværet for at anbringe det ovenpå, da der slog en stor granat ned kun 2 m foran os. Resultatet blev

at hele molevitten og en masse jord ramlede ned over os og næsten begravede os. Jeg slap uskadt, men min sidekammerat, Burrow fra Hamburg, som skulle være mig behjælpelig ved skydningen, han skulle sørge for at patronerne kunne glide gnidningsløst ind i geværet, fik en granatsplint ind i tindingen og var død på stedet. Det blev ikke til noget skyderi fra vor side denne gang. Vi fik hurtigst muligt samlet stumperne sammen og så gik det tilbage igen. Løjtnanterne var forlængst også forsvundet igen. Jeg selv ville heller ikke udsætte mig for unødigt fare. Jeg havde et par dage i forvejen fået at vide, at jeg om 8 dage kunne tage på orlov, så det gjalt om at holde ørene stive så længe.

Hjem_på_orlov.

Det lykkedes mig at komme helskindet gennem de næste dage og den 10. september stod jeg på banegården i Lyon, for at tage på orlov, den første fra fronten. Der gik 2 dage inden jeg nåede Flensborg, dog tidsnok til at nå detsidste tog til Tørsbøl, som var den nærmeste station til mit hjem. De sidste 12 km skulle jeg så tage til fods, men vi var jo unge den gang, og vandt til at spadserer, så det skulle jo ingen problem være. I Tørsbøl fik jeg dog en glædelig overraskelse. Da jeg steg ud af toget holdt der en vogn med hest for på perronen, og på bukken sad Rasmus fra Slyngstengård. Han skulle hente sin svigerinde der havde været en tur til Flensborg og var med samme tog hjem som jeg. I stedet for at gå til fods hjem, fik jeg nu lejlighed til at køre hele vejen. Jeg fik anvist pladsen på bukken ved siden af Rasmus. Han var, hvad man kalder, lidt til en side. Han havde hørt lidt om krigen, dog uden at vide ret meget om den. Snakke om den ville han gerne, og det første han sagde til mig var, "Nå, dig har de da ikke fået skudt endnu". Hertil svarede jeg, "Nej Rasmus, jeg er da ikke sådan at få ram på". Men Rasmus var hurtig med svar igen og det lød "Nej hvergang de skyder, skal du bare sørge for, at komme om bag en dør", hvortil han tilføjede, "Så skal du pinde nok hytte dig". Det var jo bare ikke nemt at have en dør ved hånden hvergang, det havde jo heller ikke hjulpet. Det var også bare Rasmus Hansen's mening om krig, men hjem kom jeg da både hurtigere og nemmere.

Glade blev mine forældre og min søster for at se mig igen efter et års ophold ved fronten. Der var meget at snakke om, og det blev sent inden vi kunne gå til ro. Jeg skulle først rigtig vaskes og så godt som det var muligt renses for lus, vore fast følgesvende og plageånder. Det var dejligt igen at komme i en rigtig seng. Dagen efter min hjemkomst søgte jeg om at få de 14 dages orlov forlænget med yderligere 14 dage og fik dem også, mærkværdigvis bevilliget. Så nu blev det langt ind i oktober måned inden jeg skulle afsted igen, og jeg håbede på at våbenstilstanden som aviserne daglig skrev om skulle blive en kendsgerning forinden - men desværre - dagen jeg skulle rejse på nærmede sig. Jeg bevilligede mig så selv 8 dage ekstra orlov, men så gik den heller ikke længere. Der var ingen der kendte betingelserne ved en våbenhvile og ingen vidste hvad fremtiden ville bringe.

Krigsfange.

Jeg måtte sige farvel til forældre, søster og bekendte den 16. oktober og tage tilbage til fronten. Der var en del flere der skulle samme vej. Vi nåede hurtigt til Frankrig, men forblev en lang tid flere kilometer bag fronten. Vi gav alle som undskyldning, at vi ikke kunne finde vort regiment, det havde også flyttet sig flere gange siden vi forlod det. Det med at forblive bag fronten gik kun godt så længe vi kunne hente vores forplejning bag fronten på Røde kors stationerne. Da de først nægtede at forsyne os der skulle til fronten med mad blev situationen mere kompliceret. Da der samtidig dukkede en officer op, var det sket med os. Han fik hurtigt samlet en 10-12 stykker (skulkere) og så vidste vi besked. Den 24. oktober stod jeg på batallionsstabens kontor og meldte mig tilbage til fronten efter orlov. Skriveren tog mig til side, jeg skulle fremstilles for Hauptmannen. Jeg var sigtet for faneflugt, og der var indgivet noget han kaldte Tatbericht mod mig. Da skriveren spurgte Hauptmannen, hvad han skulle stille op med mig lød svaret ganske kort. "Ach, nun ist der Kerl ja da," og så skete der ikke mere. Dagen derpå, altså den 25. oktober blev jeg sendt ud i forreste linie, for dagen efter, den 26. oktober, at komme i fransk krigsfangenskab og der gik næsten et helt år inden jeg kunne skifte den grå uniform ud med civilt tøj. Mere om dette i en ny artikel senere hen.

"Et dystert år som fransk krigsfange"

Peter Festersen, Højbjerg ved Felsted har skrevet nedstående beretning om sin tid i fransk krigsfangenskab. Peter Festersen har tidligere i Jydske Tidende, den 22. oktober 1978, fortalt om sin deltagelse i den første verdenskrig på tysk side. Denne beretning handler om Peter Festersens ophold i fangelejrene. Næste søndag bringer vi ham erindringer om hjemsendelsen, der ikke blev helt uden problemer.

De 11 måneder jeg tilbragte i fransk krigsfangenskab blev en stor skuffelse for mig. Jeg troede, at nu havde vi bjerget livet og kunne med ro se fremtiden imøde indtil vor hjemsendelse. Men skæbnen ville det anderledes. Vi havde kastet vore våben, da vi så franskmændene nærme sig, maskingeværet havde vi skjult godt i hullet, hvor vi før selv sad gemt, og stod nu i det fri og rakte armene i vejret som tegn på overgivelse. Franskmændene gik hurtigt igang med at føle på os. Jeg troede det var skjulte våben de søgte efter, men det var noget helt andet. Det var værdigenstande de ledte efter. De vidste nøjagtig, hvor vi havde vort lommeur siddende. De var kun lige at løfte jakken lidt op, hale uret ud af lommen og så lade det forsvinde ned i deres egne frakker. Det var noget de havde øvelse i og som de havde prøvet før. Ikke så mærkeligt, at så at sige ingen fanger var i besiddelse af noget lommeur. Det var dog en begivenhed jeg ikke havde regnet med. Det var strengt forbudt at frarøve fangerne noget som helst, men som øjensynligt ikke gjalt for franskmændene. Men det var dog kun en begyndelse til det vi senere skulle opleve. Ca. 200 m længere fremme kom der en kollonne kolonitropper. Så snart de fik øje på os røg skyderen til kinden for at fyre løs, blev dog forhindret deri af 3 ældre franskmænd som ledsagede os tilbage. De havde gjort kort proces med os, fortalte den ene af dem bagefter, så jeg og kammeraterne kan takke disse 3 franskmænd for, at vi slap med livet i behold.

Bag_pigtråd.

Begivenhederne fortsatte dog. Lidt senere var der en ung franskmand, der havde set sig varm på en kammerats vielsesring, som han ønskede at komme i besiddelse af, men som kammeraten dog ikke ønskede godvilligt at give afkald på. Så rettede soldaten geværet imod ham og da kammeraten så med hånden ville afværge geværets retning, skød han igennem hånden og efterlod et grimt sår, der blødte stærkt. Atter et bevis på, hvor lidt vi havde at sige, når vi først er våbenløse. Hen imod aften, da det begyndte at blive mørkt blev vi jaget ind på en græsmark, der var godt indhegnet med pigtråd. Der kunne vi så tilbringe natten, uden tag over hovedet. Det frøs 4 grader, så vi var godt stive i lemmerne om morgenen. Alt omkring os var hvidt, kun hvor vi havde haft vor leje var jorden mørk. Med hensyn til logiet gentog det samme sig de første 5 nætter. March om dagen og under åben himmel om natten. Om dagen fik vi nogle korte hvil, mest for at forrette vor nødtørft. Som dagene gik blev det kun til vandladning. Maden vi fik var alt for sparsom til mere. Rationen vi fik var på 125 g franskbrød daglig, kun tørkost, som vi fik om morgenen og gjalt for hele dagen. Efter trediedagens marchtur, som var på 24 km, blev vi om aftenen, inden vi fik vort kvarter for natten anvist, jaget ind i et stort rum, hvor det blev forlangt, at vi skulle tømme vore lommer for deres indhold. Der blev sagt, at vi ville få det hele igen. Det skete bare ikke. Om morgenen blev der kommanderet til afgang. Nogle protesterede (også jeg) for at få vore sager igen, men intet hjælp. Ikke så meget som der kunne ligge på en negl fik vi igen. Der lød kun afgang og dermed basta. Bagefter ærgrede det mig meget, at jeg havde været så imødekommende og lagt det hele frem. Nu var jeg lænset for alt, lommekniv, rigtig kniv, ja om det bare var en stoppenål fik jeg ikke lov at beholde den. Det der dog ærgrede mig mest var dog, at jeg havde mistet min tegnebog. Penge var der ganske vist ikke mange af, man alle mine billeder, fotografier og breve hjemmefra, alt var borte. Det var ikke alene ærgeligt, men også skammeligt. Vi fik sandelig at mærke at i krig er alt tilladt.

15 mand pr. telt.

Men tiden fortsatte, den kunne jo ikke stå stille. Den 2. november nåede vi en rigtig fangelejr, hvor der var flere tusinde fanger i forvejen. Der blev vi udspurgt efter tjenestegrad, regiment hjemsted i civil og meget andet. Blandt os der var kommet til sidst var der 2 fra Elsas-Lothringen. De blev sat på fri fod med det samme. 13 fra de polsktalende egne af Tyskland fik anvist et telt for dem selv. Dernæst blev der spurgt efter Slesvig-Holstenere helt ned til Altona. Der meldte sig 60 som fik anvist 4 telte, altså 15 mand pr. telt. Vi kunne sådan lige få plads i dem med hovedet ud til kanterne og fødderne ind til midten. Teltene var alle runde, lejet var den bare jord. At tage lidt tagpap med hjem, når vi om dagen var i skoven, for at samle brænde, var ikke tilladt, det blev frataget os af vagten, når vi skulle ind i lejren. Forplejningen var bleven noget bedre. Brødrationen forblev den samme, men til middag fik vi serveret en tallerken rissuppe (fangernes hverdagsret). Meget ris fandtes der ikke i en sådan tallerken, var man heldig kunne man finde en skefuld på bunden af tallerkenen, resten var vand, men den var dog varm.

Krigen er forbi.

I disse omgivelser oplevede jeg våbenstilstandsdagen den 11. november. Selve dagen mærkede vi ikke til noget særligt. Franskmændene derimod fik en masse vin at drikke hele dagen. De festede på livet løs, rendte lejren rundt flere gange, smed deres alpehuer op i luften og råbte "La guerre est fini!" Krigen er forbi. Om aftenen, da vi skulle stille tilappel var de så fulde, at de ikke formåede at tælle rækkerne igennem, jeg tror nok de så dobbelt. De prøvede flere gange, men med samme negative resultat. Til sidst jog de os alle ind i teltene og så festede de videre. Næste dags morgen fik vi en spade stukket i hånden, og så kunne vi gå igang med at jævne skyttegrave og granathuller i den udstrækning de kunne skaffe os redskaber. Der blev sendt en fangevogter med ud for hver 10 mand. Senere hen blev 20 af os kommanderet til et andet sted, hvor vi skulle rette jernbaneskiner op, hvor de var blevet ubrugliggjort under kamphandlingerne. Det var dog kun en nødforanstaltning vi skulle udføre for, at togene der hovedsageligt var fyldt med civilfanger, der kom fra

Tyskland, kunne blive lempet igennem. Farten på togene var meget ringe, og dets passagerer kunne såmen let været stået af, for så igen at være hoppet på længere fremme under farten, hvis de havde villet. Men heldigvis for os var der ingen der prøvede derpå. Det var nemlig udelukkende fanatikere toget var fyldt med, der kun ønskede ondt over os. Med stokke slog de vildt ud efter os ud af vinduerne. De spyttede på os og meget andet. En skare man kunne vente alt af. De havde sikkert ikke haft det godt hvor de kom fra men alligevel, det havde vi dog ingen skyld i. Jeg kunne ikke lade være med at tænke på min mor. Hun havde altid rost franskmændene og deres nation. Det var og blev for mig modsætninger jeg havde svært ved at forene.

Et lille lys i mørket.

Omkring midten af december blev vi overflyttet til træbarakker. Så slap vi for at ligge på den bare jord og havde tag over hovedet. Megen plads at røre os på havde vi dog heller ikke der. Vi lå i fire rækker over hinanden med kun 60 centimeter mellem rækkerne, og ingen form for belysning. Om natten var det bælgmørkt over det hele. Der var dog nogle af fangerne, der var så opfindsomme at tage nogle afbrudte telefonledninger med ind i lejren, når vi havde været på brændesamling i skoven. Disse ledninger var omviklet med gummi, som kunne brænde og afgive lidt lys. Det stank dog forfærdeligt og ufarlig var det da heller ikke. En aften, det var iøvrigt lille juleaftens dag, gik det også galt. Nogle kammerater var faldet i søvn, uden at få lyset slukket, og da ledningen var fastgjort i etagen oven over, varede det ikke længe før det blev dem for varmt. Der blev straks slået alarm, men ilden havde fået så godt fat, at barakken ikke kunne rettes, den nedbrændte til grunden, og så var det slut med den belysning og vi sad i mørke igen. Det var i grunden den eneste adspredelse vi fik i julen. Juleaftens dag mærkede vi overhovedet ikke noget til. Det gav ingen ekstra mad, ingen lys, ingen salmesang intet. Til gengæld havde tankerne frit løb. De fløj mod nord til det hjem, hvor jeg var fraværende på tredje år i træk.

Den spanske syge.

I begyndelsen af det nye år 1919 fik vi franskbrødsrationen forhøjet til 250 g daglig. Det forlød at vi skulle på kommando, hed det, til en anden lejr, hvor vi skulle udføre arbejde for civile, noget vi dog ikke var kede af, men grunden til at vi fik rationen forhøjet var nok snarere den, at den i forvejen var for lille. Den spanske syge havde også holdt sit indtog i lejren og krævede daglig sine ofre. Mange fanger havde deres mave ødelagt i forvejen af alt det uspiselige de havde fyldt den med på grund af sult. Det var især blade og rødder af ukrudtsplanter deres mave ikke kunne tåle. Det varede heller ikke længe før disse stakler ustandselig sad på latrinepinden i det frie og frøse. Til sidst formåede de ikke selv at slæbe sig derhen, adskillige faldt bagover og havnede i ekskrementhullet, som var fyldt til randen. De måtte have hjælp af andre for at komme fri igen, et meget ubehageligt arbejde. Vi der hellere ville døje sulten og nøjes med det vi fik udleveret vidste på forhånd hvor det bar hen med dem, 3-4 dage var tilstrækkelig til at udslette deres i forvejen afkræftede krop. I de 3 måneder vi var i denne lejr døde der gennemsnitlig 20 om dagen, ialt ca. 2000 mand. Da vi den 9. februar trådte an til vor kommandotur var der kun 7000 tilbage og af dem var flere så syge, at de døde under transporten. Blandt dem var der en fra Øster-Højst ved navn Christiansen. Lejren vi forlod havde ikke noget fransk klingende navn, den hed Candor. Vi sørgede ikke over at skulle forlade den, vi havde kun dårlige minder om den. Den nye lejr vi kom til hed Hombieux. Det var kun en lille lejr, der kunne huse ca. 300 fanger. Forplejningen var noget bedre. Barakkerne ligeledes. Der var ganske vist også etagesenge der, men kun 2 over hinanden, vi havde også mere plads til at bevæge os på.

Håb om hjemrejse.

Foråret kom tidligt til Frankrig det år, Vi var på arbejde hver dag i omegnen. Vi reparerede huse, lagde tegl på tagene, gjorde rent, fjernede kalk og murbrokker og meget andet. Det var ved et sådant arbejde, at jeg kom i kontakt med en mand fra Eckernsforde. Han var den første der fortalte mig, at vi der var hjemmehørende i Slesvig-Holsten kunne blive transporteret hjem over Danmark. Hjemmefra havde jeg endnu ingen

post modtaget, det gik meget trægt. Først i slutningen af april, et halvt år efter tilfangetagelsen, fik jeg det første kort. Det var lang tid at vente på livstegn. Godt var det, at mine forældre længe forinden havde fået at vide, at jeg befandt mig i fransk krigsfangenskab. Den tyske hærledelse havde meldt mig savnet, men fra fangenskabets fik vi allerede den 31. oktober lov til at sende et kort hjem, (kortet har jeg stadig i behold). Mine forældre havde modtaget det lige efter nytår. Fra maj blev postgangen bedre, efterhånden varede det heller ikke længe før mine forældre hjemmefra begyndte at skrive om vor hjemsendelse. Den første transport fra den sønderjydske fangelejr Aurillax var ankommet til København allerede den 1. april. Da jeg fik det at vide, henvendte jeg mig straks til kommandanten. Jeg fik også fortræde for ham, og via tolken forklarede jeg ham mit ærinde. Men så viste det sig, at hans geografiske kundskaber var meget små. Jeg kunne simpelt hen ikke forklare ham, at der var et land der hed Danmark. Det kendte han ikke noget til og så blev det jo betydeligt sværere at forklare ham mit ærinde. Det eneste han spurgte mig direkte om var, om jeg ikke var preusser. Dem kendte han. Det kunne jeg jo ikke benægte. Slesvig-Holsten var jo en tysk provins den gang. Så fik jeg det svar, at så kunne jeg bare blive der, lige som alle de andre. Hjemmefra fik jeg lidt senere at vide at de havde sat sig i forbindelse med en gymnastikdirektør N.H. Rasmussen, København, der sammen med en fransk professor Paul Verrier, udrettede meget for at få de sønderjydske krigsfanger anbragt i en speciel lejr i Aurillax, og som også var behjælpelig med deres hjemsendelse. Brevet endte dog efter tolkens udsagn i papirkurven. Arbejdsmæssigt ændrede tilværelsen sig ikke nævneværdigt. Der var dog stor forskel på behandlingen af os. Somme steder kunne der være forståelse for vor tilstedeværelse der, men langt de fleste steder var vi ilde set, især blandt de ældre. De holdt sig på stor afstand. Men dagene gik, den ene efter den anden. Sommeren havde holdt sit indtog. Det var både varmt og tørt, og hele tilværelsen mere behagelig, blot meldte længslen efter hjemmet sig af og til. En gang måtte vi da blive frigivet, men til andre tider kunne tvivlen også melde sig. Vi vidste alt for godt, at Frankrig havde brug for megen arbejdskraft og at den aldrig kunne få den billigere end gennem os.

"Hejmdal bragte krigsfanger hjem fra Frankrig"

Peter Festersen, Højbjerg ved Felsted slutter her sin beretning om sin tid som fransk krigsfange. Han mindes sin glæde ved igen at se sit hjem og sin lettelse, da han endelig kunne blive afmønstret. Turen hjem fra Frankrig foregik med Hejmdal.

Den 4. august skete der noget særligt i lejren. Vi fik besked på at stille til appel om morgenen. Den rigtige kommandant ville aflægge besøg. Den daglige leder var stedfortræder for kommandanten, og som var kaptajn af rang og talte tysk. Han henvendte sig direkte til fangerne for at spørge om vi havde noget at beklage os over. Så skulle vi stå frem for fronten og fremkomme med vore ønsker. Da tænkte jeg - Nu skal det være - min sidekammerat sagde ellers - det kan du godt spare dig. Han havde en gang tidligere været i den lejr han kom fra og hvor der var flere der havde spurgt om et og andet, uden at der var sket noget som helst. Jeg villedog ikke af den grund lade lejligheden gå mig forbi, trådte frem for fronten, vistnok ene mand af samtlige 300 mand. Kaptajnen vinkede mig hen til sig og bad mig om at fremkomme med mine ønsker. Ordret spurgte han mig på tysk "Was wünschen Sie mein Sohn"? Jeg var ikke sen til at svare ham, og så på tysk, at jeg ønskede at blive hjemsendt. Med et stort smil svarede han så, at det ønske var vi vist alle fælles om. Men da han først fik grunden at vide, at jeg var sønderjyde og at mange af mine kammerater for længe siden var kommet hjem fik manden travlt. I en fart tog han mig med hen på skrivestuen, og det kan nok være, at den anden fik paragraferne læst for. Kaptajnen vidste god besked om Danmark, viste også om en forestående afstemning. Jeg skulle forlængst have været hjemme. Denne episode fandt sted om formiddagen, og inden middag skulle jeg være på banegården for at rejse hjem. Jeg fik en time til at pakke mine sager i, men det kunne jeg sagtens overkomme i den tid. Vi havde jo næsten intet. Men den time benyttede en af mine kammerater sig af. Han fik en ansøgning ind på skrivestuen, skrevet på fransk af en kammerat fra Gelsenkirchen, og han fik også lov at komme med. Han havde et godt dansk navn, hed Thomas Jørgensen boede i Husum, men var født i Tønder. Den fungerende kommandant var nu bleven mør og uden mange kommentarer fik han samme besked som jeg. Så nu var vi to. Klokkeren halvtolv stod vi parat ved lejrrporten, sammen med to fangevogtere, der skulle ledsage os til stationen og videre-

-re med toget til Amiens. Jeg fik ikke sagt farvel til mange kamerater, der var heller ikke mange jeg var særlig glad for. De fleste vidste godt hvor jeg var hjemmehørende, og blev af mange stemplet som vaterlandsverräter. Så det var godt de fleste var på arbejde, da jeg sagde farvel til lejren.

Lang_ventetid.

I Amiens, som var en samlelejr, blev vi i 9 dage, for derefter at blive transporteret til Rouen, en havneby ved Seinen, hvor damperne lagde til. Vi gjorde store øjne, da vi fik at vide, at der var over 900 mand der skulle samme vej, så der var lange udsigter. Der løb en damper ind hver 14. dag og da hver kunne tage ca. 200 mand af gangen, skulle vi regne med mindst 5 uger inden det blev vor tur. Vi havde dog talt med nogle fanger, som var ankommet et stykke tid inden vi, og de havde fortalt os, at vi blev sorteret inden vi var klar til afgang. Afstemningsdistrikterne hjemme var opdelt i 3 zoner. Det vidste de også i Frankrig. Det var ubetinget et fordel at være hjemmehørende i første zone, hvor jeg var fra, til dels også dem fra anden zone. Betingelserne lød på at først skulle de hjem. Dem fra tredje zone måtte pænt vente og de kom til at vente længe, for som rygterne spredtes om disse hjemsendelser (også i fangelejrene) var der mange der forsøgte lykken, at komme den vej hjem. De opgav næsten alle at være hjemmehørende i Flensborg, til trods for at de slet ingen tilknytning havde til byen. Der var mange berlinere og især mange sydtyskere iblandt dem. Det hele gik på tro og love, papirer var der ingen der var i besiddelse af, og som heller ikke kunne fremskaffes på kort sigt. Men det gik ud over fangerne fra tredje zone, dem som havde opgivet deres rigtige hjemsted. Blandt andre var det også gået ud over manden fra Eckernförde, ham som var den første der havde givet mig tippet om vor hjemsendelse ad denne vej. Han var kommet til Rouen fire uger før mig, og han var der endnu, da jeg tog afsked med byen.

En dansk kaptajn.

At det senere fik stor betydning, hvor vi havde opgivet at høre hjemme, fik vi bevis på da vi skulle gennem kontrollen. I slutningen af august fik lejren besøg af en fransk kaptajn, tjenestgørende ved fremmedlegionen. Han var dansk af fødsel, hed Niels Hjelmfeldt og er først fornylig død i Grejsdalen ved Vejle 84 år. Han skulle sortere os og udvælge dem der var berettigede til at komme med den næste transport hjem. De første han gjorde var, at han på dansk råbte ud over salen: "Er der nogen der taler dansk her? " Ikke en sjæl meldte sig. Han råbte én gang til, men med samme negative resultat. Så blev mande vred og råbte at det var højst mærkværdigt. Det syntes jeg i grunden også, det kunne vi simpelt hen ikke være bekendt, og så stillede jeg mig til hans rådighed. At jeg ikke havde gjort det straks, var at jeg syntes jeg var så ung, kun 20 år, og at der var flere ældre, der godt kunne dansk, men som øjensynlig var betænkelige ved deres dialekt. Kaptajnen var glad, da jeg klatrede op til ham. Jeg blev først præsenteret for et kæpekort over Sønderjylland. Afstandene mellem byerne var så store, at da jeg skulle finde Tumbøl, var den så langt borte fra Aabenraa, at jeg ikke fandt den med det samme. Så sagde kaptajnen "Du er god nok, vi skal videre". Da jeg først blev fortrolig med kortet gik det også ret så godt. Flensborg var jo let at finde, og da halvdelen af dem opgav at høre hjemme der, gik det rask fra hånden. Kun en enkelt gang stoppede han mig, han syntes der var særlig mange fra Flensborg, dertil svarede jeg, det er også en stor by. Det var han tilfreds med. I løbet af halvanden time var det hele gået igennem og 198 mand indtegnet til transport.

På vej hjem.

Den 28. august skrev jeg hjem til mine forældre: Igår er damperen løbet ind i havnen her. Den afgår igen herfra i eftermiddag kl. 16 og jeg er med. På klokkeslet stod vi til søs. Om bord blev der serveret kartofler og frikadeller, noget vi ikke havde smagt i lange tider. Hjemrejsen var begyndt. Jeg havde håbet på, at vi var kommet så betids ud i kanalen, at vi kunne se over til England. Det blev vi snydt for. Det er en temmelig lang strækning fra Rouen til Le-Havre ude ved kanalen. Til og med var farten ikke ret høj. Der blev kun fy-

ret med tøv under kedlen og det var bleven mørkt, inden vi nåede Dover, det sted hvor kanalen er smallest. Det var en onsdag eftermiddag vi gik ombord i Hejmdal, en lille krydser. Den var under disse transporter kun bemanded med en halv snes matroser og noget køkkenpersonel. Krydseren har senere været i Aabenraa nogle gange, men er nu forlængst ophugget. Da det blev lyst torsdag morgen, var vi et stykke ude i Nordsøen. Hen imod aften begyndte det at blæse op, og hele fredagen var det rigtig efterårsstorm. Skibet slingrede stærkt og flere af fangerne var slemt søsyge allerede fra morgenstunden af. Det blev værre op ad dagen og middagsmad var der kun 20 der hentede den dag. Blandt de 20 var jeg, måtte dog hente to gange. Første gang gled jeg på dækket, der både var vådt og glat. Skibet var meget uroligt. Bølgerne slog ustandseligt ind over dækket, så det virkede som en glidebane. Jeg fik da heller ikke lov at beholde middagsmaden i mig ret længe, så måtte også jeg ud til rælingen og ofre til havguderne, men da jeg kort forinden havde fået maven fyldt op, havde jeg ingen problemer dermed, og selve søsygen mærkede jeg ikke noget til mere. Værre var det for dem, der havde været syge fra starten af. Det fortsatte til vi kom i land igen, og de var virkelig syge. Henimod aften løjede stormen noget af, men forblev dog ret streng hele lørdagen, så kaptajnen, natten mellem lørdag og søndag, foretrak at ligge stille. Vi havde rundet Skagen, og var kommet om i Kattegat. Der fik vi vinden direkte imod, så Hejmdal havde svært ved at avancere, og med de midler han havde til rådighed ved fyringen, foretrak han at ligge stille. Det resulterede dog i, at vi blev et halvt døgn forsinket. Det var beregnet, at vi skulle være i havn i Assens søndag formiddag. Nu blev det først ud på eftermiddagen. Kl. 16 kunne vi gå fra borde. En stor folkemængde, der iblandt hele byrådet, var forsamlet ved havnen og gav os en strålende modtagelse. Der blev sunget, talt og råbt hurra. Vi der kunne dansk, havde af matroserne fået lært at synge krigsfangernes sang - Det er langt hjem til Sønderjylland - Der er tre vers og bliver sunget på samme melodi som Tipperary. Blandt de mange mennesker, der var mødt op på kajen var mine forældre, der havde taget turen til Assens, for at være tilstede ved min hjemkomst. - En stor oplevelse efter lang tids fravær. - Jeg kunne kende dem på lang afstand selv om jeg ikke vidste noget om, at de var der. Hele aftenen blev der festet, der blev sunget og holdt taler og først henimod midnat blev vi kørt hjem til vore værter enten i byen eller i omegnen.

Endelig afmønstret.

Om mandagen var der ingen officielle foranstaltninger. Vi fordrev tiden med at se på byen, tale med mine forældre og vore værter, der gerne lyttede til vore fortællinger. Tirsdag morgen sagde vi farvel til Assens, og blev i små kanonbåde sejlet over til Årøsund og derfra med tog til Haderslev. I Årøsund var der også mødt mange mennesker op, for at byde os velkommen hjem, blandt dem en tysk løjtnant. Han var mest interesseret i, hvor mange blindgængere der var iblandt os. Han hentydede dermed til dem der retsmæssigt ikke hørte hjemme i denne flok. Han var meget tilfreds med resultatet. Over halvdelen rakte armen i vejret. Han ledsagede os til Haderslev, hvor der blev serveret rigtigpreussermad - ærter og flæsk. Flere af fangerne tog ordet her, men nu blev der talt tysk. Nu var de på bølgelængde med de tilstedeværende. Landsdelen var jo tysk endnu dengang. Hen på eftermiddagen skiltes vi så, enhver rejste til sit. Mine forældre og jeg tog toget hjem. Henimod aften så jeg igen mit kære hjem efter 11 måneders fravær. En behagelig oplevelse, igen at være hjemme, uden at være angst for at skulle tilbage til alt det grusomme vi havde været igennem de seneste år. En tur til Lockstederlager måtte jeg dog inden jeg kunne falde til ro. Det var i dagene den 21.-25. september. Der blev jeg afmønstret, fik civilt tøj udleveret og forplejning til 5 dage. Så kunne jeg igen optage mit gamle arbejde, som var blevet afbrudt for tre år siden. Dejligt var det igen at kunne færdes hjemme i ro og mag sammen med familie og venner, sove i en rigtig seng og få god og rigelig mad. Jeg kom også betids nok hjem til at kunne deltage i afstemningen, en ting jeg i lang tid ikke havde regnet med, var bleven mig mulig. Men det lykkedes!

Peter Festersen
Højbjerg ved Felsted